

VAN BOTERBERG TOT SUPERHEFFING**2001**

Jaar	Melkveehou- ders / koeien	Melkkoeien x 1000	Melk/vet /eiwit gem. / koe	Melkgeld cent/kg.	Melk Mln. kg	Kaas ¹⁾ mln. kg.	Boter ¹⁾ mln. kg.	Boterberg mln. kg.	M-Melkp. mln. kg

1) Productie / consumptie / export

2001									355
2001-01-03	LC	_PZ. vd Berg: ‘Zuivelmarkt heeft hoogtepunt gehad’							
2001-02-13	LC	<i>Supermarkten</i> willen alleen zuivel van koeien in de wei							nw
2001-02-14	LC	Koe op stal schaadt alleen image boer							nw
2001-03-10	LC	Als er iets mis is wordt de boer gekort in zijn melkgeld – KKM							nw
2001-08-11	NvhN	<i>Strijker:</i> Melk- en kalfkoeien per Ha. In de loop der jaren							
2001-10-20	NvhN	<i>Strijker:</i> Waarom een boer boer blijft							
2001-12-21	LC	Boeren zullen 2001 niet rap vergeten							nw

2001

Leeuwarder Courant, 2001-01-03

Zuivelmarkt heeft hoogtepunt gehad

ZEIST - De zuivelmarkt is over haar hoogtepunt heen. Dat constateert Gerard van den Berg, voorzitter van het *Produktschap Zuivel*. De prijzen voor een aantal produkten zullen dit jaar lager zijn dan het afgelopen jaar. Zo daalde de notering voor boter onlangs met 15 cent per kilogram naar *f* 7,15 en zakte de prijs voor mager melkpoeder met een stuiver. Weipoeder daarentegen steeg met 7 cent naar *f* 1,67 per kilogram, een ongekend hoge notering. Voor kaas, het belangrijkste produkt van de Nederlandse zuivel bleef de prijs gelijk.

Het herstel van de markt vorig jaar was spectaculair. Voor het eerst sinds jaren was er geen mager poeder meer in de pakhuizen en was de voorraad boter uiterst gering. Dat had tot gevolg dat het zuivelbeleid Brussel aanzienlijk minder heeft gekost dan was voorspeld. Jan Hesselink van de LTO heeft al berekend dat er *f* 4 miljard in kas is gebleven. Alleen al voor mager melkpoeder werd 80 procent minder uitgetrokken.

Het gaat daarbij om bezuinigingen op de subsidie voor export naar landen buiten de Europese Unie. Het herstel van de economie in Azië, het voorzichtig terugkomen van Rusland, de hoge dollarkoers en de hoge olieprijs waren daar de oorzaak van.

Vorig jaar is er in ons land 4 procent meer kaas gemaakt. De andere EU-landen zaten ook op die lijn. De consumptie in de EU nam toe en de invoer naar derde landen eveneens. Ook aan smelткаas ging er meer naar landen buiten de EU.

Omdat er meer melk naar de kaasbak ging daalde de produktie van boter met 9 procent tot 128.000 ton. De notering liep aanvankelijk ook op, maar kalft nu weer enigszins af. Er ging in de EU 463.000 ton boter met subsidie naar bakkers en ijsbereiders.

Condens heeft de dalende lijn van produktie en export niet kunnen verlaten. Er werd in ons land 261.000 ton van gemaakt. 20.000 minder dan in 1999 en 274.000 ton minder dan in het topjaar 1985.

Van den Berg uitte vandaag in zijn nieuwjaarsrede kritiek op de kartelpolitie, de Nederlandse Mededingings Autoriteit. Ondanks het ontstaan van Friesland-Coberco Dairy Foods is de dynamiek in de zuivel niet verdwenen. „Het lijkt mij goed dat de NMa daar rekening mee houdt”.

Leeuwarder Courant 2001-02-13

ook MAP Rundvee

Supermarkten willen alleen zuivel van koeien in de wei

Van een onzer redacteurs

LEEWARDEN - De Europese supermarkten willen op den duur alleen nog zuivel van koeien die in de wei lopen. Over een paar maanden volgt het besluit hierover, stelt Winny de Jong van het *Centraal Bureau Levensmiddelenhandel*. De boerenorganisatie LTO is tegen, de *Nederlandse Zuivel Organisatie* wacht af.

Volgens De Jong, zouden dieren in grupstallen eigenlijk ook niet meer mogen. „koeien moeten vrij rondlopen, maar het gaat te ver om grupstallen in de ban te doen. Als koeien maar een paar maanden per jaar bulten komen. De consumenten willen dat.”

De controle moet nog worden geregeld. De Jong: „Het staat wel vast dat boeren onaangekondigd bezoek krijgen van een inspecteur. Als het goed is krijgen ze een certificaat. Ze hebben het KKM-systeem (*Keten Kwaliteit Melk*). maar dat gaat ons niet ver genoeg”. Een tweejaarlijkse controle. Die ook nog wordt aangekondigd, gaat het grootwinkelbedrijf niet ver genoeg.

Roelof Bos van de noordelijke LTO zegt dat zijn organisatie het systeem van koeien in de wei wil bevorderen. Drie jaar geleden is dat al uitgesproken. Goed voor het imago, dierenwelzijn en gezondheid. „Il is lykwols beslist net sa dat kij yn 'é greide better út binne as kij dy 't it hiele jier yn é stal rinne.”

Bij stalkoeien heeft de boer volgens Bos beter overzicht en ontdekt hij vaak sneller problemen. Daarom is Bos tegen het verplicht stellen van koeien in de wei. Hij vraagt zich af hoe de zuivelindustrie het zal fiksen om twee soorten melk op te halen: van boeren met koeien in de wei en van die met koeien op stal.

Tiny Brouwers van de NZO stelt dat de zuivel goed luistert naar wat consumenten willen. „Wij zullen dus een open dialoog met het CBL aangaan. Maar het moet wel haalbaar en controleerbaar zijn.”

Leeuwarder Courant 2001-02-14

Koe op stal schaadt alleen image boer

Door Willem Stegenga

Koeien in de wei, althans in de zomer, anders willen de supermarkten straks niet meer de zuivelverkopen. Het is een harde maatregel, die wellicht leidt tot een confrontatie met boeren en zuivelindustrie. Lieuwe en Symen Tamminga aan het Schapedijkje in Leeuwarden houden hun vee dit jaar voor het eerst op stal.

LEEWARDEN - Als er een boerderij in Friesland dicht bij de consumenten zit, is dat wel die van de gebroeders Tamminga. Ze wonen recht tegenover de Leeuwarder wijk Westeinde, staan oog in oog met de burgers. Geen probleem, alles verloopt in harmonie.

Boeren zijn geneigd te zeggen: de consument weet nergens van. Maar ook: de consument heeft gelijk. Een vrouw, die een woning tegenover de boerderij wilde kopen, vroeg eerst of de koeien wel buiten blijven lopen, want dat vond ze zo mooi.

„Och, der sil altiten wol jongfee yn 'e greide rinne”, zegt Lieuwe Tamminga. Droegje kij ek en de fetweieder sil syn fee ek wol búten hálde”. Wat dat betreft kan mevrouw gerust zijn. Dit jaar zal bij hem echter het melkvee op stal blijven. Het land ligt aan een blok bij de boerderij, maar dat blok is wel langgerekt. Het verste puntje ligt op anderhalve kilometer van de stal. Het wordt steeds moeilijker om al die koeien buiten te houden. De 'loosers' krijgen het steeds zwaarder te verduren op weg naar de stal. Ze worden aan de kant geduwd in de 'hikkedaam' en blijven noodgedwongen achter in de mars naar huis.

Dierenwelzijn staat voorop bij de supermarkten. Bij de boer ook.

Tamminga zegt dat een koe het beste gedijt in een klimaat tussen de min vijf en plus twintig graden. Op een plek waar ze geen regenwater over zich heen krijgen, want dan staan ze niet een gekromde rug op een hoekje van het land en geven ze minder melk. In een deels open stal, waar ze erg veel frisse lucht krijgen. waar ze beschut staan tegen regen en zonneschijn. daar voelt een koe zich happy.

Een koe die buiten loopt doet zijn behoefte op het land. „Op dat iene plakje leit stikstof foar twa jier. Mei kij op stál is dyn stikstofferlies folle minder. Kinst it better doseare.” Stikstofverlies is een hot item van de overheid. Dat moet naar beneden.

Koeien die buiten zijn, lopen in gras van vijftien centimeter lengte. Dat is in wezen te eiwitrijk. Als je gras maait doe je dat als het 30 centimeter hoog is. In dat voer is de verhouding tussen zetmeel, eiwit en ruwe celstof beter in evenwicht. Het gras is veel gezonder voor de dieren.

Vandaar dat de broers hebben besloten dit jaar alle koeien op stal te zetten en alle hekken te verwijderen. Het loonbedrijf komt vier tot vijf keer per jaar om het gras te maaien. Minder werk, minder kosten. Bovendien schone kuil, want er zitten geen resten stront en gier in. Dat schone voer, dat zal een koe waarderen. „It is in proef. Wy ha de peallen en triedden net fuortdien. As it net befált stekje wy op 'e nij.”

De economie dwingt hen minder kosten te maken en waar het kan de opbrengst te verhogen. Dat gaat niet ten koste van de koe, noch van het milieu - voor beiden is het zelfs beter - alleen ten koste van het imago, het plaatje. „It is in pracht gesicht dy kij yn it lán. Ik hoop ek dat se der yn lingte fan dagen bliuwe sille.” Waar het echter om gaat is dat er een goed product van de boerderij komt. Dat willen de supermarkten ook. „De kwaliteit fan 'e molke is minstens sa goed as de kij yn 'e stál rinne. Do kinst se hetter coache, omdatst se better yn 'e gaten hálde kinst”.

Tamminga vindt dat het Centraal Bureau Levensmiddelenhandel en zijn Europese partners zich nog maar eens op de kwestie moeten beraden en vooral met de Land- en Tuinbouw Organisatie om tafel moeten. Het voedselpakket is nog nooit zo veilig geweest als nu. De borging, aldus de veehouder, wordt geweldig gecontroleerd. Wie zich niet aan de regels houdt, wordt ongenadig afgestraft. „Wy wolk lykwols wat óf fan ferplicht dit en ferplicht dat”.

Een toenemend aantal boeren melkt met een robot. Zo'n apparaat wordt 24 uur per dag door de veestapel bezocht. Die robot staat in de stal en dus moeten de koeien in de buurt blijven. De proefboerderij Bosma-Zathe aan de Boksumerdaam bij Leeuwarden doet onderzoek naar koeien in de wei en melken met de robot.

Tamminga: Asto in grutte keppel kij hast, binne der altiten guon by dy't in eintsje fan de stál ófrinne en net al te faak bv de robot komme. Kinst it wat stjoere troch se yn de stál wetter helje te litten. Ik hin lykwols fan betinken dat jo in ko dy't produseare moat sa min mooglik yn 'e wei lizze moatte. Gjinn beheiningen. Dat is better foar de ko en foar de boer”.

Als er iets mis is wordt de boer gekort in zijn melkgeld

Keten Kwaliteit Melk KKM

De koe op de boerderij, daar begint het natuurlijk mee. De stichting *Keten Kwaliteit Melk* (KKM) stelt strenge eisen aan de veehouders. Zieke koeien geven ongezonde melk, dus wordt alles op alles gezet om de beesten in topconditie te houden. Ze mogen alleen goedgekeurd voer voorgeschoteld krijgen. De boer mag alleen met een in rundvee gespecialiseerde dierenarts in zee gaan, die bovendien is erkend door de KKM. Alle melkers op de boerderij moeten dieren die geneesmiddelen krijgen duidelijk kunnen herkennen. Die melk mag niet worden verwerkt in consumptiemiddelen en moet daarom apart worden gehouden. Ook de melk- en koelinstallaties worden regelmatig gekeurd.

Veehouders die niet voldoen aan deze en nog veel meer strenge eisen komen niet in aanmerking voor het keurmerk van de KKM. Een boer kan overigens uitstekende melk afleveren, maar als hij dat niet doet op een door de KKM voorgeschreven manier, kan hij het keurmerk wel vergeten.

Van de 28.000 melkveehouders in Nederland zijn er slechts 40, die zich niet hebben aangesloten bij de stichting. Die maken het zichzelf daardoor behoorlijk lastig. „De fabriek kan het zich niet veroorloven om melk van die veehouders af te zetten op de consumptiemarkt”, weet Tiny Brouwers, woordvoerder van de KKM. „Die melk moet apart worden opgehaald. Dus maakt de fabriek extra kosten. Die boeren krijgen daarom minder betaald voor hun melk.”

Zuivelfabrikanten sporen nu de laatste boeren aan om ook het keurmerk aan te vragen. Directeur Louwrens van Keulen van de KKM heeft er het volste vertrouwen in dat dat lukt. Alle veehouders werken dan volgens hetzelfde systeem. „We zijn een voorloper in Europa”, zegt Van Keulen. In geen enkel ander land worden melkveehouders zo categorisch gecontroleerd in hun werkwijze.

Een keer per twee jaar komt er controle op de boerderij. Eigenlijk is het meer een bezoek, want de 'beoordelaars' komen aangekondigd. „Wij zien onszelf niet als controledienst”, aldus Van Keulen. En zo zien de veehouders de KKM ook niet, denkt hij. „Voor hen zijn die keuringen meer een bevestiging dat ze het goed doen”.

Brouwers vertelt het nog sterker. Volgens hem besparen sommige melkveehouders geld sinds de invoering van het systeem. „Doordat ze in strakke structuren denken en handelen worden de kosten, veroorzaakt door falen, minder.” Doordat de boer bijvoorbeeld goed bijhoudt van welke koe hij geen melk voor consumptie mag afleveren, voorkomt hij dat hij in zijn melkgeld wordt gekort.

Nu de stichting de boel op de boerderijen onder controle heeft, wil de KKM verder. Veevoer controleren is niet meer voldoende. Want grondstoffen uit, verre landen, daar begint het mee. Van Keulen: „Als er in de Rotterdamse haven een schip binnenloopt met citruspulp waarin je een verhoogde concentratie dioxine aantreft, dan is het al binnen. Het wordt hoe dan ook afgezet op de markt. Ze moeten dat spul toch kwijt. Je moet dus voorkomen dat dat schip binnenkomt en dus dat die pulp op de verkeerde manier wordt gedroogd.” Volgens Van Keulen gaan mensen van het *Produktschap Zuivel* polshoogte nemen in Brazilië, waar de pulp vandaan komt.

Een keer per drie dagen wordt de melk opgehaald van de boerderij. Hier komt het volgende controlerende orgaan om de hoek kijken. Voordat de melk wordt afgeleverd bij de fabriek

wordt er een monster, genomen. Dat gaat, voorzien van een unieke streepjescode, naar het *Melkcontrolestation (MCS)* in Zutphen. Daar in het gigantische laboratorium wordt de melk geanalyseerd. Het lijkt er wel een fabriek. Geavanceerde apparaten doen zoemend hun werk. Het ruikt er, hoe kan het ook anders, naar melk.

Per jaar stroomt er 330.000 liter door het laboratorium, dat een omzet heeft van f17,5 miljoen. Er worden bijna 50 miljoen analyses per jaar uitgevoerd. Van de melk die na de analyses overblijft, wordt varkensvoer gemaakt.

Nieuwsblad van het Noorden, 2001-08-11

Melk- en kalfkoeien

(Door Dirk Strijker) landbouweconoom verbonden aan de Rijksuniversiteit

Ik heb de afgelopen tijd het aantal koeien in Drenthe geteld. Dat wil zeggen, ik heb gegevens bij elkaar gezocht over hoeveel koeien er vroeger in Drenthe waren en hoeveel er nu zijn. Heb je niks beters te doen, zo hoor ik u denken. Nou, eigenlijk niet, want het speelt zich af binnen een Europees onderzoek. Een grote groep biologen, economen en andere onderzoekers probeert het verband te vinden tussen de verandering van de natuur en de ontwikkeling van de economie. Een groeiende economie leidt tot intensiever grondgebruik: meer wegen, meer huizen, maar ook een intensiever gebruik van de landbouwgrond.

Zo is de afgelopen honderd jaar de Drentse akkerbouw overgestapt van de teelt van rogge naar de teelt van aardappelen. Dat is een vorm van intensivering. In die zelfde tijd is de Drentse veehouder overgestapt van schapenhouderij op melkkoeien. Dacht ik. Om dat precies in cijfertjes vast te leggen heb ik dus koeien geteld, in de statistieken. Zo heb ik het aantal melk- en kalfkoeien per hectare grasland en voedergewassen uitgerekend in elk van de 34 Drentse gemeenten (van voor de herindeling dus) tussen 1910 en 1997. Wat dacht U, is dat aantal dramatisch toegenomen? En hoeveel dan wel? Van één koe per hectare tot twee, of misschien wel tot drie? Nee hoor, er blijkt weinig veranderd te zijn!

Laten we de (voormalige) gemeente Anloo eens nemen, half op de Hondsrug, half in de Veenkoloniën. In 1910 hadden ze daar 0,64 koe per hectare grasland en voedergewassen: vooral knollen en bieten. In 1997, dus bijna een eeuw later, is dat aantal nauwelijks hoger: 0,78 koe per hectare. In alle andere Drentse gemeenten zie je hetzelfde beeld. Het gemiddelde in 1997 is 1,08.

Het aantal melkkoeien per hectare is dus gestegen, maar daar houdt het dan ook mee op. Bij nadere bestudering blijkt dat in de tussentijd het aantal koeien per hectare veel hoger geweest is. In 1980 bijvoorbeeld ging het in Anloo om 1.35 koe per hectare. Daarna is het aantal melk- en kalfkoeien per hectare razendsnel teruggelopen. De oorzaak daarvan is in de eerste plaats de superheffing, in combinatie niet een alsmar toenemende melkproductie per koe.

De superheffing, of melkquotering zoals dat netjes heet, heeft het voor een melkveehouder heel lastig gemaakt de productie sterk uit te breiden. Want wil hij (of zij) meer produceren. dan moet er eerst quotum bijgekocht worden. Dat quotum is erg duur. De prijs schommelt al jaren tussen de drie en de vier gulden per kg. melk. Ik zag recent nog een prijs van fl. 4,21.

Sinds de invoering van de superheffing, in 1984, is er in Drenthe wat meer quotum verkocht dan er gekocht is. De provincie heeft dus productierechten verloren aan andere provincies, maar dramatisch veel is dat niet. De productie per koe is sinds 1984 wel heel fors gestegen. Voor Drenthe weet ik het niet, maar gemiddeld in Nederland was de melkproductie per koe in 1984 zo'n 5600 kg per jaar, en in 1997 bijna 7700 kg. Dat is een stijging van 36%. Gecombineerd met de lichte daling van het Drentse melkquotum leidt dat tot een vermindering van het melkkoeien in Drenthe met zo'n 40%.

De oppervlakte grasland en voedergewassen - tegenwoordig snijmais in plaats van stoppelknollen - is niet in die mate mee gedaald. De vrijkomende oppervlakte is gebruikt voor vleesvee, voor schapen en andere beesten. Dat is niet zo raar, omdat een overstap van melkkoeien op vleeskoeien en schapen niet zo'n grote overgang is. Er is net zo goed een stal voor nodig, een maaimachine en een hooimachine, en er hoeven geen productierechten voor gekocht te worden.

Een overstap naar akkerbouw is lastiger, omdat daar andere gebouwen, andere machines en quota (voor suikerbieten en fabrieksaardappels) voor nodig zijn. Al met al is het aantal dieren (koeien en ander spul) per hectare in totaal wel wat gedaald, maar veel minder dan de daling van het aantal melkkoeien.

De superheffing heeft er dus voor gezorgd dat de intensiteit van het graslandgebruik wel iets afgenomen is, maar toch niet zoveel. Er zijn andere beesten dan melkkoeien bijgekomen, en de melkproductie van de overgebleven melkkoeien is sterk gestegen. Wat dat betreft is de vergelijking van het Anloo van 1910 en dat van 1997 niet helemaal terecht. Maar toch is het verbluffend, in 1997 bijna net zo weinig melkkoeien per hectare als in 1910.

Nieuwsblad van het Noorden, 2001-10-20

Waarom een boer boer blijft

(Door Dirk Strijker) landbouweconoom verbonden aan de Rijksuniversiteit

Ik las in het Agrarisch Dagblad dat de minister van landbouw niet begrijpt waarom boeren boer blijven, ook als hun bedrijf verlies draait. Hij heeft iemand opdracht gegeven dat uit te zoeken. Ik las dit bericht met grote verbazing. De vraag waarom een boer ook in moeilijke tijden boer blijft is namelijk een basisvraag in de landbouweconomie. Sterker nog, ik heb ooit besloten in dat vak door te leren omdat ik wilde weten waarom mijn vader boer bleef, terwijl de verdiensten toch zo karig waren. Gaandeweg heb ik op die vraag een antwoord gekregen. Tegenwoordig besteed ik tijdens de colleges heel wat tijd aan dat onderwerp, om ook de volgende generatie studenten inzicht te verschaffen.

Dat een boer boer blijft is als volgt te verklaren. Boeren zijn niet gek. Ze kiezen voor het beste, binnen de mogelijkheden die ze hebben, net als iedereen. Boeren blijven vooral boer omdat ze als gezinsbedrijf opereren. Het grootste deel van het kapitaal is eigen vermogen, de meeste arbeid is eigen arbeid en de meeste grond is eigen grond. Met dat hele pakket wordt, na aftrek van de kosten, een opbrengst gehaald. Als die opbrengst groot genoeg is om van te leven, en als opheffen van het bedrijf een slechter resultaat oplevert, blijven ze boer.

Veel onderzoekers op dit terrein maken de fout uit te rekenen of het boerenbedrijf wel winst oplevert. De eigen arbeid van de boer waarderen ze dan tegen een soort van CAO-loon, het kapitaal tegen de markttrente en de grond tegen de grondprijs. Ze komen dan tot de conclusie dat het boerenbedrijf zwaar verliesgevend is.

Zo lust ik er nog wel een. Een baas kan de kosten verlagen door een arbeider te ontslaan. Een boer die zichzelf ontslaat verlaagt zijn kosten echter niet, omdat hij toch inkomen moet verwerven. Een boer kan alleen door verkoop van de grond de hoge grondprijs incasseren. Hij is dan echter werkloos en de bezitter van een dan vrijwel waardeloze werktuigenloods of ligboxenstal. De kern is dat in een gezinsbedrijf de productiefactoren arbeid, grond en kapitaal niet te splitsen zijn. Het gaat er niet om of er winst gemaakt wordt. Het gaat er om of het totale pakket aan eigen middelen een opbrengst oplevert die hoger is dan wanneer het bedrijf beëindigd wordt.

Bij opbrengst moeten we aan geld denken, maar ook aan andere zaken. Dat boerenwerk leuk is, is een opbrengst. Dat je eigen baas bent ook. Dat je op de ruimte woont. Dat één van de kinderen wellicht ooit een bestaan aan het bedrijf zal hebben. Allemaal opbrengsten die je niet hebt met het kapitaal op de bank, of met een baantje bij Philips. Je moet daarbij natuurlijk rekening houden met onzekerheden. Bij Philips kun je morgen op straat staan. Met je kapitaal in aandelen KPN is het maar de vraag of je over tien jaar nog kapitaal hebt. Overigens, ook het boerenbedrijf heeft veelonzekerheden, daar moet je ook rekening mee houden.

De waardering van opbrengsten en kosten die niet in geld uitgedrukt worden is heel persoonlijk. Wat de één lekker vindt, lust de ander niet. De waardering van risico, van kansen, van met dieren omgaan of met grote trekkers werken, is persoonsgebonden. 'Subjectief' noemen we dat met een moeilijk woord. Waar de één een goede toekomst voor zijn bedrijf ziet, denkt de ander aan stoppen. Of een boer voor het voortzetten van zijn bedrijf kiest hangt dus af van de optelsom van geldbedragen en persoonlijke waarderingen.

Nog een laatste opmerking over de theorie. De vraag of een boer wellicht zijn bedrijf beëindigt, wordt ook bepaald door de opbrengsten die uit dat beëindigen voortvloeien. Zo zijn er in de jaren na 1984 veel melkveehouders mee opgehouden. Ze konden het melkquotum dat ze in 1984 gratis gekregen hadden, duur verkopen. Dat was het moment om te stoppen.

Om studenten dit allemaal te leren begrijpen gebruik ik een leerboek van professor Nakajima, een Japanner. Een boek met weinig tekst en met veel wiskunde en veel grafieken. Het is dus niet zo geschikt voor ministers. Hoeft ook niet, er is vast wel een ambtenaar op het ministerie die de minister les kan geven. Als hij goed betaalt kom ik desnoods zelf een middag naar Den Haag. Of weet u wat, laat hij een abonnement op het Nieuwsblad nemen.¹

---

1 Ik plaats dit stukje omdat het mij verbaast dat het hier alleen maar gaat om eigen vermogen, wat wel een heel erg jaren 50 /60 situatie is. Bij de afweging om door te gaan of te stoppen zal de schuld bij de RABO in 2001 ook mee spelen .....en er is bij de betreft melkrechten aanschaf vaak geleend.....vermoed ik (ZHN.)

Boeren zullen 2001 niet rap vergeten

Door Nico Hylkema redacteur LC.

Wat voor de gewone burger dit jaar 11 september was, is voor de boeren 21 februari. De uitbraak van mond- en klauwzeer in het Verenigd Koninkrijk is natuurlijk in ernst niet vergelijkbaar met de aanslag op de Twin Towers, maar ook voor de boeren was het na de mkz-crisis niet meer zoals het geweest. Het jaar 2001 heeft de landbouw sowieso niet veel goeds gebracht.

Eigenlijk was het onheil voor de landbouw al enkele maanden eerder begonnen. Eind 2000 werd Duitsland verrast door de eerste gevallen van de gekke koeienziekte bse. Dat gaf bij Neerlands grootste exportland een daverende klap aan het consumentenvertrouwen. De consumptie van rundvlees viel meer dan de helft terug.

Omdat de Nederlandse landbouw zo afhankelijk is van de export, was die klap hier ook te voelen. De daling van de vleesprijs zette al snel in. Er kwam een flinke vleesberg boven de markt te hangen. Europa stond het ruimen van het overschot aan vlees toe, maar landbouwminister Laurens Jan Brinkhorst wees het vernietigen van gezond vlees van de hand. Dat zette hier de prijs nog eens extra onder druk.

Toen in maart ook Nederland werd getroffen door tongblaar, was agrarische Nederland verlamd. Het was een traumatische ervaring voor de boeren wier veestapel werd geruimd. Niemand ontkwam aan de gevolgen van die uitbraken. Brinkhorst zag in de uitbraak een bevestiging van zijn opvattingen over de noodzaak tot ingrijpende verandering van de landbouw. Eerst was er het rapport Wijffels, waarin het einde van de intensieve veehouderij werd aangekondigd. Daarmee was de trend gezet. Al eerder was de aandacht voor voedselveiligheid tot speerpunt gemaakt. Een beetje raar in deze tijd, want het voedsel is nooit eerder zo veilig geweest.

Daar kwam nu nog eens het dierenwelzijn bij. De koeien in de grijpers hier, de brandstapels in Groot Brittannië maakten diepe indruk op de burgers. Het was daarna gemakkelijke scores voor dierenbeschermers.

Voor de meeste boeren was die aandacht modieus en overtrokken. Het zou wel weer overgaan. Dat deed het niet. Na Wijffels kwamen er nieuwe rapporten. Allemaal stonden ze bol van het dierenwelzijn en de voedselveiligheid.

Sluimerende gevoelens van onbehagen in de samenleving vonden een uitweg. Misschien was mond- en klauwzeer wel de druppel die de emmer deed overlopen. Want met koeien en kalfjes hebben burgers wel wat. Dat er enkele jaren eerder honderdduizenden varkens zijn geruimd wegens de varkenspest, maakte wellicht minder indruk, maar liet wel een negatief gevoel achter over de al te economische wijze van dierhouderij.

Uit een enquête over de toekomst van de landbouw bleek, dat de burgers de landbouw als veel meer zien dan louter een economische activiteit. Het klinkt mooi, maar daarmee brengen ze boeren ook in een moeilijk parket. Juist door alle maatregelen in het kader van voedselveiligheid, dierenwelzijn en niet te vergeten duurzaamheid, wordt het uiterste gevergd van hun ondernemerschap.

Veel subsidies zijn er al niet meer en wat er nog is dreigt te verdwijnen. De boer moet zijn inkomen uit de markt halen, was de boodschap die de boeren dit jaar heel wat keren te horen hebben gekregen. De echte ondernemers onder hen, klonk dit als muziek in de oren. Anderen,

die al amper het hoofd boven water konden houden, legden het bijltje erbij neer. Want ook wat dat betreft zal 2001 niet als een succesjaar de boeken ingaan. Niet eerder stopten zoveel boeren met hun bedrijf.

[....]

En over prijzen gesproken, de rundvleesprijs mocht tot ongekende diepten zakken, de melkprijs is goed en sleept de melkveehouders door een moeilijke tijd heen.

De vraag waar boeren tijdens deze jaarwisseling ongetwijfeld mee zitten, is of het nog erger kan. Er gloort hoop. De veemarkt is vooralsnog gered. De veehandel verwacht volgend jaar weer een stijging van de rundvleesprijs. Er lijkt enige ruimte te komen in het strikte gewasbeschermingsmiddelen beleid.

Maar om niet al optimistisch het nieuwe jaar in te gaan: Volgend jaar moet de Europese Unie beslissen over de vraag of Nederlandse boeren meer mest op hun land mogen uitrijden. Dat wil zeggen meer mest dan Brussel voor heel Europa heeft afgesproken. De voortekenen zijn niet gunstig en het mestbeleid zal voor veel boeren wel eens een zware dobber kunnen worden.

In 2002 zal ook duidelijkheid komen over de vraag wat de uitbreiding van de Europese Unie met landen als Polen en Hongarije voor de Nederlandse landbouw gaat betekenen. Vooralsnog heeft Nederland en zeker Friesland met zijn melkveehouderij een forse voorsprong op de nieuwkomers. De angst voor de vele keuterboertjes in Polen zou wel eens koudwatervrees kunnen blijken.

Het zal na dit jaar inderdaad niet meer zo worden als het was. Eerlijk gezegd zullen boeren meer dan ooit echte ondernemers moeten zijn. Wat niet wil zeggen, dat zulks niet maatschappelijk verantwoord kan. Juist dat is de uitdaging. 2001 heeft laten zien wat maatschappelijke onverantwoordelijkheid betekent.

Daarvan is de mkz-crisis in Engeland nog het beste voorbeeld. Het al te liberale beleid van de verschrikkelijke Margareth Thatcher heeft in de jaren tachtig de sociale structuur van het Verenigd Koninkrijk een klap toe gebracht. Daardoor was de publieke veterinaire zorg tot een onverantwoord niveau teruggezakt. Dat heeft zeker bijgedragen tot de onbeheersbaarheid van de mkz-crisis. Dat is een harde les, maar het kenmerk van lessen is dat ervan te leren valt.